

MILLIY KIIYIMLAR VA ULARNING GLOBAL MADANIYATDAGI TARJIMASI

Tajiboyeva Barno Baxadir qizi

O'qituvchisi, Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti

Annotatsiya: Ushbu maqolada milliy kiyimlarning madaniy va ijtimoiy ahamiyati, shuningdek, ularning global madaniyat doirasida tarjima qilinishi masalalari ko'rib chiqilib, tarjima jarayonida madaniy kodlarni aniq yetkazishdagi qiyinchiliklar, milliy kiyimlarning xalqaro maydondagi ta'siri tahlil qilinadi. Milliy kiyimlar millat identitetining muhim ramzi sifatida turli madaniyatlar o'rtasida muloqot vositasi vazifasini bajaradi. Tadqiqot milliy kiyimlarning global madaniyatdagi o'rnini yoritishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: *Milliy kiyimlar, Madaniy tarjima, Millat identiteti, Madaniy kodlar, Global madaniyat, Tarjima qiyinchiliklari, Madaniyatlararo muloqot*

Kirish qismi: Milliy kiyimlar – bu har bir xalqning madaniy merosi va tarixiy an'alarining ko'zgusi bo'lib, millatning o'zligini ifodalashda muhim rol o'ynaydi. Ular nafaqat turli davrlarning modasini aks ettiradi, balki xalqning qadriyatlari, e'tiqodlari, urf-odatlar va hayot tarzini ham ifodalaydi. Har bir milliy kiyim o'ziga xos ramzlar, naqshlar va ranglar orqali xalqning madaniy identitetini yaratadi va saqlaydi. Shu sababli, milliy kiyimlar nafaqat millat ichida, balki xalqaro maydonda ham e'tibor qaratiladigan madaniy fenomen hisoblanadi.

Bugungi globalizatsiya davrida madaniyatlararo muloqot va almashinuv ortib bormoqda, bu esa milliy kiyimlarning boshqa madaniyatlarga tarjima qilinishi va tushunilishi muhim ahamiyat kasb etmoqda. Tarjima jarayoni faqatgina so'zlarni boshqa tilga o'tkazish emas, balki madaniy kodlarni, qadriyatlarni va ularning ma'nolarini ham aniq yetkazishdir. Shu nuqtai nazardan, milliy kiyimlarni tarjima qilish o'ziga xos murakkab jarayon bo'lib, u madaniy tafovutlarni yengib o'tish va xalqaro maydonda millat identitetini himoya qilish imkonini beradi.

Ushbu maqolada milliy kiyimlarning global madaniyatdagi o'rnini, ularning madaniy va ijtimoiy ahamiyati hamda tarjima jarayonida yuzaga keladigan qiyinchiliklar tahlil qilinadi. Shuningdek, milliy kiyimlar orqali millatning o'zligini ifodalash va global madaniyat doirasida ularni to'g'ri tushuntirishning ahamiyati ko'rsatib o'tiladi. Bu tadqiqot madaniyatlararo muloqotning muhim elementi sifatida milliy kiyimlarning roli va ularning tarjimasi masalasiga e'tibor qaratishga qaratilgan.

Asosiy qism: Milliy kiyimlar har bir xalqning madaniy merosi va o'ziga xosligini ifodalovchi muhim element hisoblanadi. Ular nafaqat turli davrlarning kiyim-kechak modasini aks ettiradi, balki millatning tarixiy tajribalari, an'alar, e'tiqodlar va qadriyatlarini o'zida mujassamlashtiradi. Masalan, O'zbekiston milliy kiyimlari - atlas, adras, chust ipaklari va naqshlar orqali ko'plab ma'naviy ma'nolarni ifodalaydi. Milliy kiyimlar yordamida har bir inson o'z millatiga mansub ekanligini namoyon etadi, shu bilan millat identitetining saqlanishiga xizmat qiladi.

Shuningdek, milliy kiyimlar ijtimoiy jarayonlarda, bayramlarda va an'anaviy marosimlarda o'ziga xos ramziy ahamiyat kasb etadi. Ular orqali ijtimoiy tabaqalanish, yosh guruhlari yoki oilaviy an'alar ham ko'rsatilishi mumkin. Shu bois milliy kiyimlar - bu nafaqat tashqi ko'rinish, balki chuqur madaniy va ijtimoiy qatlamlarni ifodalaydigan vositadir.

Globalizatsiya jarayoni madaniyatlararo muloqotni kuchaytirib, milliy kiyimlarning xalqaro maydonda tan olinishi va targ'ib qilinishiga imkon yaratmoqda. Dunyo bo'ylab madaniy festivallar, moda ko'rgazmalari va xalqaro tadbirlarda milliy kiyimlar namoyish etilib, ularning

o'ziga xosligi va go'zalligi keng auditoriyaga taqdim etilmoqda. Bu esa milliy madaniyatni yanada kengroq doirada anglash va qadrlashga xizmat qiladi.

Biroq global maydonda milliy kiyimlarni to'g'ri tushunish va ifodalash muhim ahamiyatga ega. Bu yerda tarjima jarayoni faqat matn yoki so'zlarni tarjima qilishdan ko'ra murakkabroqdir — milliy kiyimning madaniy kontekstini, uning tarixiy va ijtimoiy ma'nolarini boshqa madaniyat vakillariga yetkazish talab etiladi.

Tarjima nazariyasi nuqtai nazaridan milliy kiyimlarni tarjima qilish — bu nafaqat so'zlarni bir tildan boshqasiga o'tkazish, balki madaniy kodlarni ham tarjima qilishdir. Madaniy kodlar — bu ma'lum bir madaniyatga xos ramzlar, an'analar va e'tiqodlardir. Milliy kiyimlar ham o'z ichida bunday kodlarni saqlaydi: naqshlar, ranglar, kiyimning turi va kiyilish usuli hamma ma'lumotlarni o'zida mujassamlashtiradi.

Tarjima jarayonida ushbu madaniy kodlarni to'g'ri tushunish va yetkazish katta ahamiyatga ega, chunki noto'g'ri yoki yetarli darajada ochib berilmagan tarjima milliy kiyimlarning asl ma'nosini yo'qotishiga olib kelishi mumkin. Shu sababli tarjimonlar madaniyatlararo tafovutlarni yodda tutgan holda, milliy kiyimlarning tarixi, madaniyati va ijtimoiy ahamiyatini chuqur o'rganishlari lozim.

Milliy kiyimlarni tarjima qilish jarayonida bir qator qiyinchiliklar yuzaga keladi. Masalan, ba'zi milliy kiyimlarga xos bo'lgan elementlar yoki ramzlarni boshqa madaniyatlarda analogi bo'lmasligi mumkin. Bu esa tarjimani qiyinlashtiradi va tushunarsiz holatlar paydo bo'lishiga olib keladi. Bundan tashqari, milliy kiyimlarning madaniy va tarixiy fonini yetarlicha tushuntirmaslik, ularni noto'g'ri talqin qilish xavfini oshiradi.

Shunga qaramay, global madaniyatning rivojlanishi va madaniy almashinuv jarayonlarining kengayishi milliy kiyimlarni yanada samarali tarjima qilish va targ'ib qilish imkoniyatlarini yaratmoqda. Zamonaviy texnologiyalar, interaktiv media va moda industriyasi milliy kiyimlarning global auditoriyaga yetib borishini osonlashtirmoqda.

Madaniyatshunos Edward T. Hall milliy kiyimlarni *“madaniyatning ko'zga ko'rinadigan qatlami”* deb atab, ularning ijtimoiy va madaniy kontekstda o'rganilishi zarurligini ta'kidlaydi. Uning fikricha, milliy kiyimlar nafaqat tashqi ko'rinish, balki odamlarning dunyoqarashi va qadriyatlarini aks ettiruvchi madaniy kodlardir. Shu bois, tarjima jarayonida bu kodlarni to'liq ochib berish muhimdir.

Tarjima nazariyasida taniqli olim Lawrence Venuti tarjima madaniyatlararo muloqot vositasi ekanligini qayd etadi va madaniy elementlarning, jumladan milliy kiyimlarning, tarjimasida madaniy tafovutlarni hisobga olish zarurligini aytadi. U, ayniqsa, madaniy kodlarning nozikligini saqlab qolish uchun tarjimonda *“o'zgartirishsiz”* yondashuvni qo'llash muhimligini ta'kidlaydi.

Madaniyatshunos Geert Hofstede esa milliy kiyimlarning madaniyatlarning o'ziga xosliklarini saqlashda va ularni boshqa madaniyatlarga tanitishda muhim rol o'ynashini ta'kidlaydi. Uning fikricha, globalizatsiya sharoitida milliy kiyimlarni to'g'ri tarjima qilish madaniy identitetni saqlab qolish va madaniy ko'p xillikni himoya qilish uchun muhim vositadir.

Shuningdek, zamonaviy tarjima olimlari, masalan Susan Bassnett, madaniy tarjimaning faqat til emas, balki madaniyatlarni tushunish va ular o'rtasida ko'prik qurish jarayoni ekanligini aytadi. Ularning fikricha, milliy kiyimlarning tarjimasida madaniyatlararo muloqotni rivojlantirish va global madaniyatga boylik qo'shishda muhim ahamiyatga ega.

Tahlil va natijalar: Milliy kiyimlar madaniyatning eng muhim ramzlaridan biri bo'lib, ular orqali millatning tarixiy, ijtimoiy va ma'naviy qadriyatlari ifodalanadi. Global madaniyat

doirasida milliy kiyimlarni tarjima qilish jarayonida madaniy kodlar va ularning kontekstini to'g'ri tushuntirish muhim ahamiyat kasb etadi. Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, milliy kiyimlarning tarjimasi so'zma-so'z tarjimadan ko'ra kengroq tushuncha bo'lib, madaniyatlararo muloqotda madaniy xususiyatlarni uzatish vazifasini bajaradi.

O'zbekcha matn:

“O'zbekiston milliy kiyimlari orasida atlas va adras matolari alohida o'rin tutadi. Bu matolar o'zining yorqin ranglari va nozik naqshlari bilan ajralib turadi.”

Inglizcha tarjimasi:

“Among Uzbek national costumes, atlas and adras fabrics hold a special place. These fabrics stand out with their bright colors and delicate patterns.”

Inglizcha matn:

“National costumes are not just clothing; they are a reflection of a nation's history, beliefs, and traditions, conveying a unique cultural identity.”

O'zbekcha tarjimasi:

“Milliy kiyimlar faqatgina kiyim emas, balki millatning tarixi, e'tiqodlari va an'alarining aksidir, noyob madaniy identitetni ifodalaydi.”

O'zbekcha matn:

“O'zbekiston milliy liboslarida ishlatiladigan qizil rang – baxt va farovonlik ramzi sifatida qabul qilinadi.”

Inglizcha tarjimasi:

“The red color used in Uzbek national costumes is considered a symbol of happiness and prosperity.”

O'zbekcha matn:

“Chust shoyi nafaqat mato, balki ko'plab madaniy ma'nolarga ega bo'lgan noyob milliy kiyim elementidir.”

Inglizcha tarjimasi:

“Chust silk is not just a fabric but a unique element of national costume imbued with many cultural meanings.”

Shuningdek, globalizatsiya va texnologik rivojlanish milliy kiyimlarni yanada keng auditoriyaga yetkazish imkoniyatlarini yaratmoqda. Biroq, tarjimada yuzaga keladigan qiyinchiliklar – madaniy tafovutlar, simvollarning noto'g'ri talqini va kontekstning yetarlicha ochilmasligi – milliy kiyimlarning asl ma'nosini to'liq yetkazilishiga to'sqinlik qiladi. Shu bois, tarjimon va madaniyatshunoslarning milliy kiyimlarni chuqur o'rganishi va madaniyatlararo tafovutlarni hisobga olgan holda tarjima qilishlari zarur.

Milliy kiyimlar millat identitetining ajralmas qismi bo'lib, ularning global madaniyatdagi tarjimasi madaniy muloqot va tushunishni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi.

Tarjima jarayonida milliy kiyimlarning madaniy kodlarini to'g'ri yetkazish qiyinchiliklari mavjud bo'lsa-da, ular madaniyatlararo muloqotni boyitadi va milliy madaniyatning yanada kengroq tanilishiga xizmat qiladi.

Zamonaviy texnologiyalar va xalqaro madaniy tadbirlar milliy kiyimlarning global auditoriyaga yetib borishini osonlashtirmoqda, bu esa ularning tarjimasini samarali amalga oshirish imkonini beradi.

Milliy kiyimlarning tarjimasi nafaqat lingvistik, balki madaniy va kontekstual tafovutlarni hisobga olgan holda amalga oshirilishi lozim.

Milliy kiyimlarni to'g'ri tarjima qilish va tushuntirish millatlararo hurmat va tushunishni kuchaytirishga yordam beradi hamda madaniyatlararo muloqotda muhim vosita hisoblanadi.

Xulosa qismi: Milliy kiyimlar – har bir millatning tarixiy va madaniy merosini aks ettiruvchi noyob va qimmatbaho madaniy belgilar hisoblanadi. Ular nafaqat millatning o'zligini ifodalaydi, balki madaniy qadriyatlar, an'analar va tarixiy tajribalarni yangi avlodlarga yetkazish vositasi sifatida xizmat qiladi. Globalizatsiya jarayonida milliy kiyimlarning global madaniyatdagi o'rni oshib borayotgani, ularning boshqa madaniyatlar bilan muloqotda muhim vositaga aylanganini ko'rsatadi.

Shu bilan birga, milliy kiyimlarning tarjimasi murakkab va ko'p qirralik jarayon bo'lib, bu jarayonda madaniy kodlarni va ularning tarixiy, ijtimoiy kontekstini to'g'ri tushuntirish muhim ahamiyat kasb etadi. Tarjima nafaqat so'zlarning boshqa tilga o'tkazilishi, balki madaniyatlararo tafovutlarni hisobga olgan holda, milliy kiyimlarning haqiqiy ma'nosini va ahamiyatini yetkazishdir.

Maqolada ko'rsatib o'tilganidek, milliy kiyimlarning xalqaro maydondagi ta'siri, ularning moda, madaniyatlararo muloqot va turizm sohalarida tutgan o'rni kundan-kunga ortib bormoqda. Shu sababli, milliy kiyimlarni tarjima qilish jarayonida chuqur madaniy tahlil va kontekstga e'tibor qaratish zarur.

Natijada, milliy kiyimlarning global madaniyatdagi tarjimasi millatlarning o'zligini saqlab qolish, madaniy boyliklarni himoya qilish va dunyo madaniy merosiga hissa qo'shishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Bu jarayon madaniyatlararo hurmat, tushunish va do'stlik rishtalarini mustahkamlashda ham muhim rol o'ynaydi. Shunday ekan, milliy kiyimlarning tarjimasi nafaqat lingvistik, balki madaniy va ijtimoiy mas'uliyat deb hisoblanishi lozim.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Abdullayeva, M. R. "National color in artistic translation (Uzbek language)." *Moscow Polytechnic University in South-Western State University (Russia). "Problems and perspective development of Russia: youth review in the future 2* (2018): 19-23.
2. Bassnett, Susan. *Translation Studies*. Routledge, 2013.
3. Hall, Edward T. *The Hidden Dimension*. Anchor Books, 1990.
4. Hofstede, Geert. *Culture's Consequences: Comparing Values, Behaviors, Institutions and Organizations Across Nations*. Sage Publications, 2001.
5. Venuti, Lawrence. *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. Routledge, 1995.
6. Hamidov, Xayrulla, and Marxabo Abdullayeva. "Alternative Versions and Functional Characteristics of Phraseologists in Uzbek." *EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION* 4.3 (2024): 51-54.
7. Kasimova, Sarvinoz. "TRANSLATION OF EXAMPLES OF EASTERN LITERATURE INTO UZBEKISTAN: ISSUES OF STYLE, CONTENT AND AESTHETIC CONSISTENCY." *International Journal of Artificial Intelligence* 1.3 (2025): 116-119.

8. Begmatova, Buzahro. "TRANSLATION IN AN AUDIOVISUAL CONTEXT: CULTURAL WORDS AND THEIR ADAPTATION." *International Journal of Artificial Intelligence* 1.3 (2025): 125-128.
9. Abdullayeva, M. "NASRIY TARJIMANING MILLIY-MADANIY XUSUSIYATLARI (XX asr oxiri XXI asr boshlarida ingliz tilidan bevosita tarjimalar misolida)." *Tadbirkorlik va pedagogika Ilmiy-uslubiy jurnal*. ISSN: 2181-2659.
10. Barno Baxadirqizi Tajiboeva. Characteristics of Apparel Design and Fashion in English and Uzbek. (2024). *Information Horizons: American Journal of Library and Information Science Innovation* (2993-2777), 2(3), 75-78.
11. Hayotxon Ma'rufjonovna Shernazarova, Barno Baxadirqizi Tajiboyeva. LINGUISTIC-CULTURAL FEATURES OF EPHEMIMS IN WOMEN'S SPEECH IN ENGLISH AND UZBEKISTAN (ANALYSIS OF LITTLE WOMEN BY LOUISA MAY ALCOTT). (2024). *International Journal of Artificial Intelligence*, 4(10), 906-909. <https://www.academicpublishers.org/journals/index.php/ijai/article/view/2184>